

СМОТРИЧ Д. В.,

доктор філософії, доцент,
асистент кафедри адміністративного
та інформаційного права
(Інститут права, психології
та інноваційної освіти Національного
університету «Львівська політехніка»)

АНДРУШКО С. В.,

студентка I курсу магістратури
(Інститут права, психології
та інноваційної освіти Національного
університету «Львівська політехніка»)

УДК 330.341.1

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.7>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено сучасний стан інноваційного розвитку України в контексті глобальних трансформацій та зростаючих викликів геополітичного, економічного й екологічного характеру. Доведено, що інноваційна діяльність є ключовим чинником забезпечення довгострокового економічного зростання, модернізації виробничого потенціалу, підвищення національної конкурентоспроможності та зміцнення позицій України у світовій економіці. Проведено глибокий аналіз динаміки позицій України в Глобальному інноваційному індексі у 2022–2024 роках, що дозволяє виявити як позитивні тенденції, так і критичні проблемні зони, які стримують інноваційну активність. Зокрема, серед основних бар'єрів названо: фрагментарність і нестабільність державної політики у сфері науки й інновацій, слабку координацію між науковими установами, бізнесом і органами влади, обмежене фінансування інноваційних проєктів, відтік висококваліфікованих фахівців за кордон, нерозвинену інфраструктуру підтримки інновацій та низький рівень культури інновацій у суспільстві. Особливу увагу приділено важливості активізації діяльності університетів як центрів трансферу технологій, розширення можливостей державно-приватного партнерства, розвитку наукової дипломатії, стимулювання STEM-освіти, підтримки зеленої трансформації економіки через інвестиції в екологічні інновації. Критично осмислено положення Стратегії розвитку інноваційної діяльності до 2030 року, з акцентом на необхідність посилення її інструментального забезпечення, впровадження чітких показників оцінки ефективності та створення механізмів зворотного зв'язку з ключовими учасниками інноваційної екосистеми. Запропоновано комплекс міжгалузевих і міжрівневих рекомендацій щодо вдосконалення законодавчої бази, стимулювання інвестиційної активності, розвитку людського капіталу, цифрової трансформації, розширення міжнародної співпраці в галузі науки й інновацій. У підсумку, обґрунтовано необхідність формування інноваційно-орієнтованої моделі розвитку, що базується на знаннях, гнучкості, відкритості та стійкості, здатної забезпечити економічну безпеку України, її технологічний суверенітет і здатність адаптуватися до викликів XXI століття.

Ключові слова: інноваційна діяльність, національна економіка, інноваційна політика, науково-технічний потенціал, інноваційний розвиток.

Smotrych D. V., Andrushko S. V. Problematic aspects of innovation development in Ukraine

The article explores the current state of Ukraine's innovation development in the context of global transformations and growing geopolitical, economic, and environmental challenges. It is demonstrated that innovation activity is a key factor in ensuring long-term economic growth, modernization of production potential, enhancing national competitiveness, and strengthening Ukraine's position in the global economy. A thorough analysis of Ukraine's dynamics in the Global Innovation Index for 2022–2024 is provided, revealing both positive trends and critical problem areas that hinder innovation activity. Notably, the main barriers identified include: the fragmentation and instability of state policy in science and innovation, weak coordination among research institutions, business, and government bodies, limited funding for innovation projects, the brain drain of highly qualified specialists, underdeveloped innovation support infrastructure, and a low level of innovation culture in society. Particular attention is given to the importance of intensifying university activities as centers of technology transfer, expanding public-private partnership opportunities, developing science diplomacy, promoting STEM education, and supporting the green transformation of the economy through investments in environmental innovations. The article critically evaluates the provisions of the Innovation Development Strategy until 2030, emphasizing the need to enhance its instrumental framework, implement clear performance indicators, and establish feedback mechanisms with key actors of the innovation ecosystem. A comprehensive set of cross-sectoral and multi-level recommendations is proposed to improve the legislative framework, stimulate investment activity, develop human capital, drive digital transformation, and expand international cooperation in science and innovation. Ultimately, the article substantiates the need to form a knowledge-based, flexible, open, and resilient innovation-driven development model capable of ensuring Ukraine's economic security, technological sovereignty, and adaptability to the challenges of the 21st century.

Key words: *innovation activity, national economy, innovation policy, scientific and technological potential, innovation development.*

Вступ. Інноваційний розвиток є критично важливим чинником забезпечення довгострокової конкурентоспроможності та стійкого економічного зростання держави. В умовах глобалізації та швидкої технологічної еволюції країни, що не інтегрують інновації у свою економічну модель, ризикують втратити позиції на міжнародному ринку. Україна володіє значним науково-технічним потенціалом, однак процес інноваційного розвитку стикається з низкою системних бар'єрів – від недосконалого регуляторного середовища до слабкої інфраструктури підтримки інновацій. У зв'язку з цим, надзвичайно актуальним є виявлення та аналіз проблемних аспектів, що гальмують реалізацію інноваційної стратегії країни.

Постановка завдання. Метою статті є надання аналітичного висвітлення актуальних проблем і викликів інноваційного розвитку економіки України, а також аргументовано визначити напрями її стратегічного розвитку в умовах євроінтеграційних процесів.

Результати дослідження. В умовах стрімких змін глобального економічного середовища та новітніх викликів особливої ваги набуває глибоке осмислення закономірностей і напрямів інноваційного прогресу. Це є необхідною передумовою для гнучкої адаптації національної економіки до сучасних трансформацій. Інноваційна діяльність перетворюється на ключовий інструмент технологічного оновлення, сталого розвитку та зміцнення конкурентних позицій держави на світовій арені.

Закон України «Про інноваційну діяльність» закріплює, що інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Водночас, під інноваціями визначено новостворені/застосовані і/або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і/або соціальної сфери [1].

У 2023 році Всесвітня організація інтелектуальної власності оприлюднила Глобальний інноваційний кодекс 2024, який представляє останні світові інноваційні тенденції та щорічний рейтинг інновацій 133 економік світу.

У 2023 році Україна покращила свій рейтинг та посіла 55 позицію (у 2022 році посідала 57 позицію) в рейтингу Глобального Інноваційного Індексу, а також посіла 34 місце серед 39 економік Європи. Натомість у 2024 році відбулося погіршення, таким чином Україна посіла 60 позицію із 133 країн та 34 позицію серед 39 економік Європи [2].

Комплексне вивчення динаміки інноваційних процесів у національній економіці, з урахуванням ключових детермінант інноваційного зростання, аналізом супутніх ризиків та окресленням перспектив розвитку, дає змогу виявити критичні бар'єри на шляху впровадження інновацій. Визначення типології інноваційних ризиків стане підґрунтям для формування цілісного управлінського інструментарію, спрямованого на забезпечення сталого інноваційного прогресу в межах національної економіки.

Одним із ключових факторів, що зумовлює перехід до стійкого інноваційного розвитку національної економіки, є рівень розвитку наукової сфери та потенціал інноваційного виробництва. Оскільки саме науково-дослідні установи й технічні організації відіграють провідну роль у створенні, випробуванні та впровадженні новітніх технологій для підвищення продуктивності економічних секторів, ефективне функціонування цього сегменту є критично важливим для покращення процесів збирання, аналізу та застосування інформації. Водночас, без кардинального реформування існуючої економічної моделі, подальше інноваційне зростання ускладнюється – насамперед через посилення екологічних ризиків. Ці загрози виникають як наслідок недосконалої екологічної політики, відсутності доступних екотехнологій, низької інноваційної активності та слабого попиту на екологічні рішення, що змушує підприємства витрачати природні ресурси понад розумну межу [3].

В.М. Ковальчук вказує, що попри наявність потужного науково-технічного ресурсу та численних інноваційних напрацювань і винаходів, економічна структура України, у поєднанні з браком дієвих стимулів і підтримки, зумовлює відтік наукових кадрів за кордон. Багато талановитих дослідників змушені шукати кращі умови для реалізації своїх ідей у країнах із розвиненішими економіками та стабільною підтримкою науки [3]. В Україні справді існує великий інтелектуальний потенціал, який, однак, не має належної реалізації через системні проблеми, такі як: недостатнє фінансування науки, відсутність ефективної державної політики у сфері інновацій, брак інфраструктури для досліджень і комерціалізації розробок. Як наслідок – науковці часто не бачать перспектив вдома і змушені реалізовувати свої проекти в країнах, де є стабільні джерела фінансування, інституційна підтримка та попит на інновації.

Це питання має стратегічне значення: втрачати науковців – означає втрачати майбутнє конкурентоспроможної економіки. Важливо створити стимули для повернення «інтелектуального капіталу» та залучення молоді до наукової діяльності.

Інноваційний розвиток підприємств слугує ключовим драйвером економічного поступу, впливаючи на оптимізацію бізнес-процесів, зменшення витрат, покращення якості продукції та зміцнення конкурентних позицій. Проте реалізація інноваційної стратегії є тривалим і ресурсозатратним процесом, що потребує вагомих капіталовкладень та супроводжується високим рівнем ризиків. Це часто стримує суб'єктів господарювання від нововведень, змушуючи їх орієнтуватися на вже випробувані технологічні рішення. Так, у 2022 році переважна частина інноваційних інвестицій українських підприємств (73%) була спрямована на закупівлю техніки, обладнання та програмного забезпечення – що на 17,3% менше порівняно з 2019 роком. Водночас зросла частка витрат на інші напрями, зокрема на науково-дослідні роботи, що свідчить про поступовий зсув у бік глибшої інноваційної трансформації [3].

Вважаємо, що інновації – це не тільки генерація ідей, але й їх практична реалізація, яка потребує: 1) часу – від розробки до впровадження часто проходить кілька років; 2) інвестицій – фінансування потрібно не лише на дослідження, а й на тестування, адаптацію, масштабування; 3) ризиків – не всі інновації виявляються успішними; частина з них може не прижитися на ринку або не виправдати очікувань. Саме тому бізнес і держава часто вагаються щодо великих вкладень у нові технології без гарантії результату. Водночас, без інвестицій у ризиковані, але перспективні рішення, неможливо досягти довготривалого конкурентного зростання.

Науковиця Л. Федулова у своїй статті ще 2012 року зазначала деякі ключові проблеми у формуванні й реалізації державної інноваційної політики в Україні, які, на нашу думку, залишаються актуальними для України і сьогодні. До них належать такі [4, с. 24]:

- Недостатня якість бізнес-середовища, збереження нерозвиненості умов для справедливої конкуренції на ринках, а також за одержання державної підтримки. Незважаючи на спроби дерегуляції та реформ, багато підприємців стикаються з бюрократією, нерівними умовами доступу до ресурсів і корупційними ризиками. Чесна конкуренція все ще не є усталеною нормою.

- Збереження значних бар'єрів для поширення в економіці нових технологій, обумовлених відсутністю державної технологічної політики й неефективним галузевим регулюванням, включаючи процедури сертифікації, митне і податкове адміністрування. Немає чіткої технологічної стратегії на рівні держави, а регулювання часто гальмує інноваційне впровадження (складні процедури сертифікації, непрозоре митне й податкове адміністрування).

- Недостатність зусиль регіональної й місцевої влади щодо поліпшення умов для інноваційної діяльності. Регіональні адміністрації рідко виступають активними гравцями в інноваційній політиці, бракує локальних ініціатив і програм підтримки технологічного підприємництва.

- Взаємодія бізнесу й держави у формуванні й реалізації інноваційної політики поки що не має регулярного характеру, не забезпечує збалансованого вираження інтересів різних інноваційно-активних підприємств, особливо в нових секторах, що формуються. Платформи для діалогу часто мають декларативний характер, а інтереси малого й середнього інноваційного бізнесу, особливо у сферах *deep tech* або *green tech*, рідко враховуються.

- Недостатня ефективність інструментів державної підтримки інновацій: обмежена гнучкість, нерозвиненість механізмів розподілу ризиків між державою й бізнесом, слабка орієнтованість на стимулювання зв'язків між різними учасниками інноваційних процесів на формування й розвиток науково-виробничих та технологічних партнерств. Механізми державно-приватного партнерства, венчурного фінансування, інноваційних кластерів і технопарків існують, але або не працюють системно, або мають обмежене охоплення.

Ці проблеми ще більш загострилися в умовах війни, оскільки ресурси держави перерозподіляються на безпекові потреби, а приватні інвестори стали обережнішими. Проте криза також відкриває нові можливості для переосмислення підходів.

10 липня 2019 року Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, у якій вказується, що порівняльне дослідження стану інноваційної системи України у контексті міжнародних індексів демонструє, що країна володіє значним освітнім і науковим ресурсом, який забезпечує здатність генерувати широкий спектр інновацій – від креативних ідей до наукових відкриттів та запатентованих технологічних рішень. Крім того, до ключових перешкод на шляху інноваційного розвитку в Україні Стратегія відносить такі:

- 1) недосконалу інституційну систему, яка охоплює слабкість політичного, регуляторного та ділового середовища;

- 2) недостатньо розвинену інфраструктуру, зокрема інноваційну. Це проявляється у низьких темпах нагромадження капіталу відносно ВВП, слабких показниках екологічної стабільності, а також обмеженому функціонуванні цифрового уряду. Зокрема, використання інформаційно-комунікаційних технологій у сфері державного управління ще не забезпечує ефективної трансформації послуг і демократичних процесів через брак необхідних організаційних змін і кваліфікованих кадрів [5].

Для вирішення наявних проблем в Стратегії передбачається реалізація комплексу стратегічних заходів у кількох ключових напрямках:

- формування сприятливого законодавчого середовища для підтримки підприємств, що займаються інноваційною діяльністю;
- розбудова інноваційної інфраструктури, розвиток системи консалтингової та методичної підтримки, а також активізація міжнародної співпраці українських науковців і винахідників з іноземними компаніями;
- зміцнення людського потенціалу шляхом просвітницьких ініціатив, підвищення рівня інноваційної культури в суспільстві та освітніх програм, орієнтованих на професійну самореалізацію молоді після здобуття вищої освіти – через започаткування власного бізнесу, працевлаштування на сучасних підприємствах або залучення до науково-дослідної та викладацької діяльності [5].

Висновки. На основі проведеного дослідження можемо запропонувати власні варіанти вирішення актуальних проблем інноваційного розвитку в Україні:

- Вдосконалення інституційної бази: 1) створення єдиної національної стратегії інноваційного розвитку з чіткими індикаторами результативності; 2) розширення повноважень і функціоналу інноваційних агенцій з акцентом на діджиталізацію процедур і прозорість.
- Фінансова підтримка інновацій: 1) запровадження пільгового оподаткування для інноваційних підприємств та стартапів; 2) створення державного фонду венчурного капіталу для співфінансування ризикованих інноваційних проєктів; надання грантів і субсидій для наукових розробок із потенціалом комерціалізації.
- Розвиток інноваційної інфраструктури: 1) розбудова технопарків, бізнес-інкубаторів, R&D центрів із державно-приватним партнерством; 2) створення єдиної платформи взаємодії між університетами, наукою та бізнесом.
- Освіта і людський капітал: 1) модернізація вищої освіти з фокусом на міждисциплінарні технологічні спеціальності; 2) підтримка програм дуальної освіти, практико-орієнтованого навчання та менторства для інноваторів; 3) Розвиток STEM-освіти у школах з раннього віку.
- Інтернаціоналізація та міжнародна кооперація: 1) підписання угод про науково-технічне співробітництво з країнами ЄС, США, Південної Кореї, Японії; 2) стимулювання участі українських інноваторів у програмах Horizon Europe, EUREKA, COST тощо.
- Екологізація інновацій: 1) розвиток green tech та підтримка екологічних стартапів через окремі грантові програми; 2) впровадження «зеленого» державного замовлення та екологічного аудиту інноваційних проєктів.

Ці заходи в комплексі можуть стати основою довгострокового зростання інноваційної економіки України.

Список використаних джерел:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
2. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності: офіційний сайт Міністерства економіки України. 2024. URL: <https://me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-ua&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb&title=informatsiiniimaterialischodostanuinnovatsiinoiialnosti>
3. Ковальчук В.М. Аналіз тенденцій інноваційного розвитку національної економіки. *Економіка та суспільство*. Випуск 58. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3290/3214>
4. Федулова Л. Концептуальні модель інноваційної стратегії України. *Економіка і прогнозування*. 2012. № 1. С. 87–100.
5. Стратегія розвитку інноваційної діяльності на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>

